

putnik. Navodim sadržaj upozorenja u WC-ima putničkih vagona:

Zabranjena upotreba za vreme *bavljenja* voza u stanici. Na tiskanici za rezervaciju piše: *sjedište* br... (prije: *sedište* br...). U oba primjera postoje razlike u značenju pojedine riječi između hrvatskoga i srpskog jezika. Upozorenje na hrvatskome pravilno glasi »Zabranjena upotreba u stanici za vrijeme *stajanja* vlaka« ili »Zabranjena upotreba u stanici dok vlak stoji«. Imenica *sjedalo* mora stajati na tiskanici za rezervaciju sjedećih mjesta. U Hrvata glag. *baviti se* znači *zanimati se* čime ili kime, u Srba znači *mirovati, stajati*. Već se i na prvi mah osjeća da je razlika golema. Ovakvo je ispalo za Hrvate da se vlak *zanima* čime ili kime, što je za naš jezični osjećaj prava besmislica. Stvarno gledano, dotično upozorenje Hrvatima ne kazuje ništa, možda pače više ono što je uza nj na francuskome ili njemačkom jeziku, ako, naravno, pozna koji od tih jezika. Oni ga barem ne zbunjuju. *Sjedište* je u ŽTP-u Zagreb samo jekaviziran oblik *sedište*, kakav donedavna bijaše na istim tiskanicama, pa su mjerodavni na željeznici valjda zaključili da su stvar uspješno riješili kad su bukvalno ekavski oblik presedlali u jekavski. Ali nisu! U hrvatskom je jeziku *sjedište* mjesto (zgrada, selo, varoš, grad) gdje se nalazi kakva ustanova, jedinica vlasti, uprava političke organizacije, narodna skupština, vlada i slično. Na primjer: Zagreb je *sjedište* Željezničko-transportnog poduzeća; U New Yorku je *sjedište* Ujedinjenih naroda; Grad Nin bijaše *sjedište* hrvatskog biskupa; Stolac je *sjedište* Općinske skupštine; *Sjedište* Uprave boksitnih poduzeća bit će u gradu N. Ono je mjesto na kojemu sjedi čovjek – *sjedalo*. Obično je to dio klupe, stolice, fotelje i sl. Pravilna je rečenica: Veoma su udobna i meka *sjedala* u *sjedištu* Plivačkog kluba »Slobode«. Svakako nije isto biti u *sjedalu* i nalaziti se u *sjedištu* koga ili čega. Bilo bi posve neobično čuti rečenicu: »Daj mi *sjedište* da *sjednem*«, kada se misli na stolicu i sl.

Na veliku nevolju kriva upotreba riječi *sjedište* u Hrvatskoj ne osta ograničena samo

na željeznicu. Budući da je željeznica među prvima počela prodavati pravo na rezervirana sjedala u vagonima pod nazivom *sedište*, to je ovakav oblik ubrzo proširen po čitavoj Jugoslaviji. Domalo se za željeznicom povela i autobusna poduzeća pa su ona u Hrvatskoj najčešće jekavizirala *sedište* u *sjedište*. Dakle, voda teče s višega na niže, a kada mutna izvire, mutna i teče. Ne znam je li se ikada itko od ljudi u vrhu ŽTP-a Zagreb i onih u autobusnim poduzećima zapitao: vrijeda li ovime jezični osjećaj većine naroda koja zakupljuje to mjesto. U Željezničko-transportnom poduzeću izgleda da ne haju puno zbog ovih i ovakvih jezičnih nepravilnosti u svojoj ustanovi. U protivnome ne bi nikada ni prihvatili navedene i slične riječi kojih je značenje neobično u našoj sredini. Još prije negoli su u nas i uvedene rezervacije na željeznici i u autobusima o ovome je pisao dr Mate Hraste, i to baš u jeziku (»O značenju i upotrebi imenica na -ište«, Jezik 1/1957–58.). Ako ga onda ne htješe poslušati, držim da je sada vrijeme ispraviti pogrešku; nema smisla dalje uptrajati u tvrdo glavu nemaru prema svome jeziku.

Na koncu napominjem da sam ljetos Vjesnikovoj Tribini čitalaca poslao članak slična sadržaja, ali nije objavljen. Donekle začuđuje jer je upravo Vjesnik dao prostora nekolikim člancima o ovome pitanju i već duže jedanput na tjedan donosi članak iz jezične problematike.

Mate Šimundić

PONOVO POVODOM NEKIH NEISTORIJSKIH TUMAČENJA NARODNOG JEZIKA U CRNOGORSKOJ KNJIŽEVNOSTI PREDNJEKOŠEVSKOG DOBA

Povodom najnovijeg Mladenovićeve članka (*Jezik*, XVII, 150–158), u kojemu se nastavlja spor o narodnome jeziku u crnogorskoj književnosti prednjekoševskog doba, napisao sam opširnu raspravu. Kako mi je Uredni-

štvo *Jezika* ograničilo prostor,* to će raspravu objaviti na drugome mjestu. S obzirom da se u njoj potanko i argumentovano raspravlja o svim spornim pitanjima, ovdje ću, da bi čitaoci mogli slijediti ovu inače komplikovanu polemiku, ponoviti svoje osnovne postavke, naznačiti upravo šta ja tvrdim, a šta Mladenović priznaje, kao i to koji su osnovni nedostaci njegova posljednjega članka. Kako je Mladenović u tome članku izjavio da se o ovim pitanjima u *Jeziku* za riječ javio posljednji put, to je i za mene, u ovome časopisu, polemika završena. I ja Uredništvu *Jezika* zahvaljujem na ustupljenom prostoru.

U radovima (*Jezik*, XVI, 19-22, 41-52 i *Jezik*, XVII, 48-60) tvrdio sam da je još od najstarijih vremena pa sve do XIX stoljeća crnogorski narodni jezik bio u neprekidnoj književnoj upotrebi, da se crnogorski književni jezik formirao tokom niza vijekova tako da je on mnogo prije XIX vijeka bio veoma razvijen, da je jedinstven i ujednačen, te da se upotrebljava zvanično i nezvanično u svim oblastima duhovnoga života crnogorskog naroda. Uz to, tvrdio sam da je zbog posebnih društveno-političkih uslova stanje u jeziku Crnogoraca u vrijeme početaka Vukove reforme bilo dijametralno različito od stanja u jeziku Srba, da je početkom XIX stoljeća crnogorski književni jezik bio jedini književni jezik Crnogoraca, da se on već tada potvrđuje vrhunskim umjetničkim djelima, te da zbog svega toga kod Crnogoraca nije postojala nikakva potreba za uvođenjem narodnog jezika u književnost. Zaključio sam da

* Prvim je svojim člankom V. Nikčević upozorio na novo gledište u promatranju povijesti književnoga jezika Hrvata, Srba i Crnogoraca i o njemu će morati voditi računa budući istraživači povijesti jezika naših naroda. Zato smo članak i objavili. Spor se zapleo oko pojedinih formulacija i termina, oko čisto povijesnoga, nacionalnog i političkoga aspekta te problematike, a to prelazi i veoma široko shvaćene okvire našega časopisa i stoga smio V. Nikčeviću ograničiti opseg odgovora. Time je na stranicama *Jezika* ova polemika završena.

Uredništvo

ovakav put razvoja crnogorskog narodnog, odnosno književnog jezika »Vukovu reformu uvođenja narodnog jezika u književnost revidira i svodi na pravu mjeru« (up. *Jezik*, XVI, 19).

Da je crnogorski narodni jezik bio u književnoj upotrebi do XII stoljeća (npr. u djelima *Vladimir i Kosara* i *Ljetopisu* Popa Dukljanina), zaključio sam metodom istorijske analize i posrednog zaključivanja. Za period od XII do XIV vijeka tvrdio sam da se crnogorski narodni jezik kao književni, zbog djelovanja osvajačke ortodoksne propagande, upotrebljavao u jeziku makedonskih Slavena zetske redakcije, odnosno u spomenicima Crnogorske pravoslavne crkve, s tim što su ti spomenici istovremeno i izvornici za jezik makedonskih Slavena. Iako Mladenović neće da mi da za pravo, iz njegova posljednjeg članka proizilazi da je crnogorski narodni jezik od XII do XIV stoljeća bio u književnoj upotrebi jer stidljivo priznaje da su crnogorski spomenici iz tog vremena pisani »jezikom koji sadrži samo neke elemente narodnoga jezika« (up. *Jezik*, XVII, 153). A kad Mladenović kaže da »spomenika na narodnom jeziku s područja današnje Crne Gore imamo tek od XIV veka«, kao i to »da su naše stare povelje do XVI veka, u prvom redu one koje su bile upućene Dubrovniku, pisane u najvećoj meri narodnim jezikom, . . ., one povelje koje potiču s terena Crne Gores« (up. *Jezik*, XVI, 153), očito je da on priznaje da je narodni jezik bio u književnoj upotrebi kod Crnogoraca i od XIV do XVI vijeka. Priznaje da i period od XVI do XIX stoljeća nije sporan: »Što se tiče raznih tekstova koje navodi Nikčević na str. 53-54, a koji potiču od XVI veka naovamo, kao i pojedinih zbirki crnogorskih dokumenata od XVI-XIX stoleća, treba istaći da narodni karakter jezika kojima su ti podaci pisani nije sporan, da je narodni jezik u njima zastupljen u najvećoj meri . . .« (up. *Jezik*, XVII, 155). Mladenović priznaje i da je stanje u jeziku Crnogoraca u vrijeme početaka Vukove reforme bilo djelimično različito od stanja u jeziku Srba (up. *Jezik*, XVI, 156 i *Jezik*, XVII, 158). Dakle, i po Mladenoviću je cr-

nogorski narodni jezik od XII do XIX stoljeća bio u neprekidnoj književnoj upotrebi.

Što se tiče Mladenovićeve posljednjeg članka, stvari stoje ovako: Mladenović se, krpeći nenaučnu koncepciju, zapleo u lavirintu sopstvenih kontradikcija. Naime, prvo kaže kako Nikčević tvrdi »da je 'jezik makedonskih Slavena zetske redakcije bio u književnoj upotrebi od XII do XIV stoljeća'... uopšte ne pominjući spomenike na koje misli, i, drugo: 'jasno je da je narodni jezik u tome periodu (XII–XIV v.) bio u neprekidnoj književnoj upotrebi'« – citira Mladenović moje riječi, pa nastavlja da ja tako tvrdim »ne dajući opet nikakve dokaze ovoj svojoj tvrdnji«. Pošto nije u mogućnosti da se pozove eventualno na neki spomenik, čime bi dokumentovao ovo svoje mišljenje, Nikčević pribegava jednog neopravdanom postupku...« (up. *Jezik*, XVII, 151). Međutim, u nastojanju da pokaže kako crnogorski narodni jezik nije bio u književnoj upotrebi od XII do XIV vijeka, Mladenović na 153. strani istoga *Jezika* sam pobija svoju tvrdnju o nepostojanju nikakvih spomenika za jezik makedonskih Slavena zetske redakcije pa sam nabraja spomenike koje sam ja naveo u prilog svoje tvrdnje: »Za spomenike i tekstone iz XII i XIII veka: *Miroslavljevo jevanđelje*, zapis Gligorija Dijaka u ovom *Jevanđelju*, *Natpis na zadužbini* zetskog episkopa Neofita, *Pogovor Nomokanonu* Teofila iz Budimlja Nikčević kaže da su pisani jezikom 'makedonskih Slavena zetske redakcije'...« Navedeni spomenici su po Mladenoviću pisani tzv. staroslavenskih jezikom zetsko-humske redakcije, odnosno »jezikom koji sadrži samo neke elemente narodnoga jezika«, čime sam pokazuje da je crnogorski narodni jezik bio u književnoj upotrebi od XII do XIV stoljeća. Da Mladenoviću nije stalo do istine, da postupa u nauci kako mu kad što ureba, najbolje pokazuje ovaj primjer. Naime, izričući ocjenu jezika *Povelje Dubrovčanima* Balše II Balšića, one iz god. 1385, Mladenović u ocjenu uključuje i jezik njezine preambule. Međutim, kad je u pitanju jezik srpskih pisaca, izostavljaju se čitave početne stranice, uvodi, posvete; izostavljaju se prilikom ocje-

ne njihova jezika ne samo preambule, nego i mnogo više od samih preambula, o čemu jasno govori Mladenovićev članak *Odnos između domaćih i ruskoslovenskih elemenata u književnoj jeziku kod Srba pre njegove vukovske standardizacije* (Zbornik za filologiju i lingvistiku, Matica srpska, XII, Novi Sad, 1969, 44). Mladenovićev netačan, tendenciozan stav prema crnogorskom jeziku najbolje se ogleda u njegovim riječima: »Znači, ruskoslovenski jezik, kao crkveni jezik, bio je u upotrebi i u Srbiji i u Crnoj Gori ne samo u verskim obredima već i u delima duhovnog karaktera« (up. *Jezik*, XVII, 157). Mladenović se ne kloni da crnogorski književni jezik druge polovine XVIII i početka XIX vijeka, u kojemu se susreće samo poneki slavenizam, proglasi tzv. ruskoslovenskim, a narodnim priznaje stari srpski jezik predvukovske epohe gdje je sve puno slavenezama. Ovo su samo neke od osnovnih primjedbi na Mladenovićev članak.

Vojislav Nikčević

ONOMASTICA JUGOSLAVICA

Glasilo Međuakademijskog odbora
za onomastiku, Ljubljana

Ispunjavajući dugogodišnju potrebu naše onomastičke znanosti, onomastičari Jugoslavije uspjeli su pokrenuti časopis »Onomastica jugoslavica«, koji je naišao na golemo zanimanje i naših i inozemnih stručnjaka. I ne samo njih. Onomastički su podaci i njihova obrada zanimljivi i za širi krug čitalaca, bez obzira o kojoj je grani onomastike riječ. U svakoj će od njih, u antroponimiji, u toponimiji, u hidronimiji, čitalac naći informacije koje pridonose općoj kulturi pojedinca, jer onomastika zadire i u filologiju, i u povijest, i u zemljopis, i u neke druge znanosti. Onomastika otkriva u pojedinim imenima zemljišta i voda jezične relikte prastarih slojeva stanovništva određenih područja, geografske i civilizacijske odnose među raznim populacijskim strujama, takva imena mogu